

پیامدهای شکست احتمالی توافق هسته‌ای چیست؟

گزارش‌های تحلیلی
صنایع و بازارهای ایران و جهان

گذرنامه ورود به کسب‌وکارهای ماندگار

 www.passport.ir

 [@passport_report](https://twitter.com/passport_report)

ايران - رسپك سياسي - رسپك كشوري

جمعه ۱۱ آگوست ۲۰۱۷

دیدگاه: به نظر می‌رسد به احتمال فراوان توافق هسته‌ای ایران با قدرت‌های جهانی موسوم به ۵+۱ حفظ شود که البته ریسک‌های از هم پاشیدن آن قابل توجه هستند. در صورتی که این توافق شکست بخورد تأثیر آن بر اقتصاد ایران شدید خواهد بود چرا که سرمایه‌گذاری خارجی صورت نخواهد گرفت و این مسأله ریسک‌های کندی رشد اقتصادی، تورم و بی‌ثباتی نرخ ارز را در پی خواهد داشت. این موضوع در کنار افزایش سطح تهدیدهای امنیتی، باعث تقویت جایگاه احزاب سیاسی موسوم به تندرو در ایران خواهد شد که این مسأله به ضرر احزاب میانه‌رو و اصلاح‌طلب خواهد بود.

● دیدگاه اصلی کارشناسان که احتمال وقوع آن را ۶۰ درصد برآورد می‌کنند، حفظ توافق هسته‌ای است. انتظار می‌رود تهران به شرایط این توافق پایبند بماند و ایالات متحده آمریکا روی هم رفته تشدید تحریم‌های مرتبط با مسائل غیرهسته‌ای بر ایران را به خروج از توافق ترجیح دهد.

● با این وجود، نمی‌توان سناریویی را که در آن مجموعه‌ای از اقدامات مغرضانه یا اشتباهات محاسباتی چه از سوی واشنگتن و چه از سوی تهران (یا هر دو) - منجر به شکست نهایی توافق هسته‌ای (با احتمال ۳۵ درصد) شود، غیرمحمتم برشمرد.

● در صورت شکست توافق، تأثیر آن بر اقتصاد ایران قابل توجه خواهد بود. در حالی که امضاءکنندگان غیرآمریکایی ممکن است همچنان به مشارکت بلایران ادامه دهند، عدم قطعیت درباره آتی این کشورها به مشارکت با جامعه جهانی افزایش خواهد یافت که این مسأله عدم سرمایه‌گذاری خارجی در ایران را موجب می‌گردد. این مسأله به نوبه خود، منجر به کندی روند رشد اقتصادی و افزایش ریسک‌های تورم و بی‌ثباتی نرخ ارز خواهد شد.

● زوال اقتصادی حاصل و (افزایش واقعی یا درک‌شده) در سطح تهدیدهای امنیتی، جایگاه احزاب سیاسی موسوم به تندرو در ایران را تقویت می‌کند که این موضوع به ضرر احزاب میانه‌رو و اصلاح‌طلب این کشور خواهد بود.

احتمال فراوان

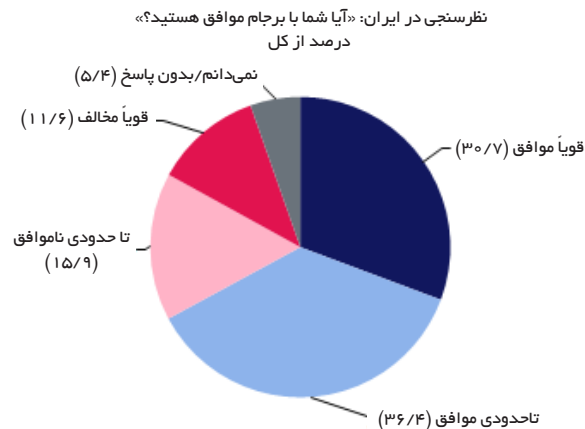
حفظ توافقی

هسته‌ای

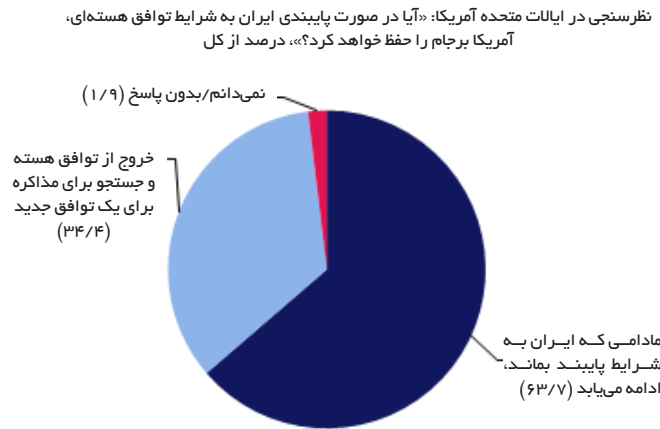
دیدگاه اصلی کارشناسان درباره برنامه جامعه اقدام مشترک (برجام) میان ایران و کشورهای آمریکا، روسیه، چین و سه کشور اروپایی (آلمان، فرانسه و انگلستان)، که عموماً تحت عنوان «توافق هسته‌ای» شناخته می‌شود، در آینده قابل پیش‌بینی تداوم خواهد یافت. در ایران، حمایت مردمی از این توافق نقطه قوت آن است، چرا که همچنان انتظار می‌رود مزایای اقتصادی توافق در نهایت تحقق یابند، ضمن آن که حسن روحانی رئیس‌جمهور ایران پس از انتخاب مجدد به این سمت خود را به اجرای آن متعهد دانسته است. ادامه پایبندی ایران به شرایط توافق، بدون همکاری عناصر کلیدی حاضر در میان احزاب تندروی این کشور میسر نبوده است که این مسأله نشان می‌دهد این افراد نیز اولویت را به حفظ توافق هسته‌ای می‌دهند.

سایر طرف‌های غیرآمریکایی امضاءکننده برجام نیز در این اولویت سهیم هستند که در ماه‌های اخیر این مسأله به وضوح در اظهارات متعدد رهبران اروپایی (از جمله آنگلا مرکل صدراعظم آلمان، امانوئل ماکرون رئیس‌جمهور فرانسه و فدریکا موگرینی نماینده عالی امور خارجه اتحادیه اروپا)، روسیه و چین بیان گردیده است. این بازیگران معتقدند که همکاری با ایران در نهایت برای پیشبرد تلاش‌ها جهت منع گسترش سلاح‌های هسته‌ای و تقویت ثبات در منطقه و جهان، ضرورت دارد.

حمایت‌های مردمی از حفظ توافق

نکته: نظرسنجی در ایران بین ۱۷ تا ۱۷ ژوئن ۱۷ و اندازه نمونه = ۱۰۰۴؛ حاشیه خطا = ۱-۳٪ در صد
منبع: مرکز مطالعات بین‌المللی و امنیتی فریلند، مرکز نظرسنجی ایران‌پل، بیژینس مانیاتور

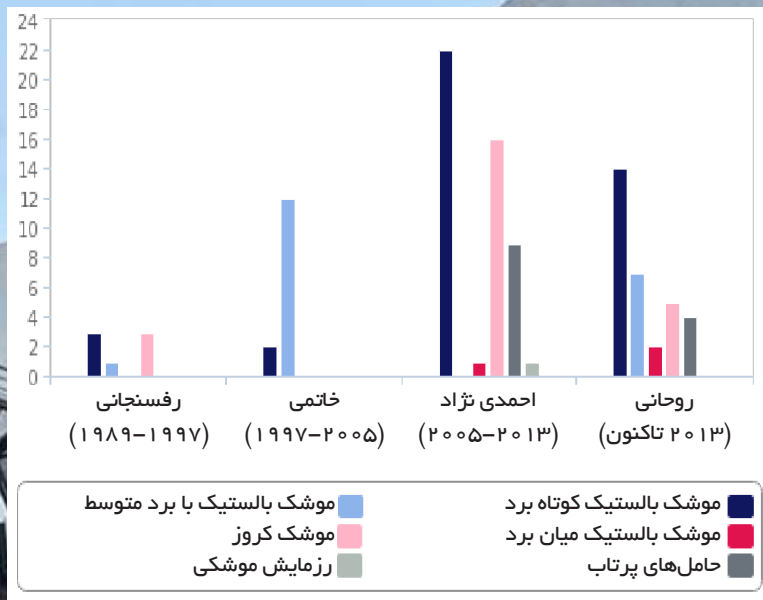
نکته: نظرسنجی در آمریکا بین ۲۲ تا ۲۸ دسامبر ۱۶ و اندازه نمونه = ۲۰۹۰؛ حاشیه خطا = ۱-۳٪ در صد
منبع: مرکز مطالعات بین‌المللی و امنیتی فریلند^(۱)، مرکز نظرسنجی ایران‌پل^(۲)، بیژینس مانیاتور

همچنین به نظر می‌رسد مقامات کلیدی در دولت ترامپ از جمله رکس تیلرسون وزیر خارجه آمریکا، جیمز ماتیس وزیر دفاع آمریکا و اچ.آر. مک‌مستر مشاور امنیت ملی آمریکا، با اشراف بر این موضوع که هرگونه شکست آغاز شده از سوی آمریکا، انتقاد اتحادیه اروپا، روسیه و چین را به دنبال خواهد داشت، از حفظ برجام حمایت می‌کنند و بنابراین مسأله اعمال مجدد تحریم‌ها علیه ایران به پشتیبانی جامعه بین‌الملل، دشوار است. از این گذشته، نشانه‌هایی دال بر آن وجود دارد که برخی در درون این دولت تصدیق می‌کنند که دستیابی به توافق هسته‌ای، در فرونشاندن تهدیدات هسته‌ای ایران در کوتاه‌مدت برای آمریکا، موفق بوده است. در حالی که دونالد ترامپ رئیس‌جمهور آمریکا برجام را به شدت مورد انتقاد قرار داده است، تاکنون از اعلام عدم پایبندی ایران خودداری کرده است (اقدامی که محرکی بر آغاز روند خروج ایالات متحده آمریکا از برجام خواهد شد) و این موضوع نشان می‌دهد که این خط‌مشی‌ها تا حدودی قابل اعتماد است.

در نتیجه، به‌رغم دستور اخیر وی برای بررسی این موضوع که آیا نظارت بر تحریم‌های هسته‌ای علیه ایران «موافق با منافع امنیت ملی» است یا خیر و یک گزینه سیاسی برای اعلام عدم پایبندی در ضرب‌العجل بعدی تأییدیه (در ماه اکتبر) - اعتقاد بر این است که ترامپ راهبردی را که توسط تیم امنیتی وی برقرار شده، ادامه خواهد داد. این راهبرد، در عین حمایت از برجام، مانع از پیوستن دوباره ایران به اقتصاد جهانی می‌شود و این امر اساساً از طریق اجرا و افزایش تحریم‌های هدفمند و غیرمرتبط با برنامه هسته‌ای ایران صورت می‌گیرد.

ریسک‌های قابل ملاحظه وخامت اوضاع اقتصادی

پایه‌جایی مناقشه کلیدی توسعه برنامه موشک بالستیک
معرفی برنامه‌های موشکی ایران (از سال ۱۹۸۹ تاکنون)

نکته: داده‌ها در تاریخ ۳۱ جولای ۲۰۱۷ به روز شده‌اند؛ فقط آزمایش‌های کامل یا معرفی برنامه‌های عملیاتی مدنظر می‌باشند.
منبع: مرکز مطالعات راهبردی و بین‌المللی آمریکا^(۱)، بی‌بی‌سیس مانی‌تور

همان‌طور که اشاره شد، نمی‌توان سناریویی را که در آن مجموعه‌ای از اقدامات مغرضانه یا اشتباهات محاسباتی چه از سوی واشنگتن و چه از سوی تهران (با هر دو) منجر به شکست نهایی توافق هسته‌ای شود، غیرمحمتمل برشمرد. چنین نتیجه‌ای می‌تواند با اتخاذ تدابیری غیرمرتبط با برنامه هسته‌ای علیه ایران، از سوی دولت ترامپ تحریک شود. این مسأله ممکن است دولت روحانی را متقاعد سازد که هزینه‌های حفظ برجام بیش از منافع آن است. از طرف دیگر، حتی اگر شخص آقای روحانی پایبند بماند، این مسأله ممکن است عناصر تندرو در ایران را که رئیس‌جمهور نفوذ اندکی در میان آنان دارد، به سوی نقض تعمدی توافق سوق داده و ایالات متحده آمریکا را نیز به نقض این توافق نامه تحریک کند.

این احتمال نیز وجود دارد که ترامپ تحت حمایت نزدیکان پرنفوذ و طرفدار جنگ با ایران (از جمله استیو بنن، استراتژیست ارشد کاخ سفید و مایک پومپئو رئیس سازمان سیا) و به تشویق احساسات عمیقاً ضد ایرانی شکل گرفته در کنگره آمریکا (از زمان بحران گروگان‌گیری سال‌های ۱۹۷۹ تا ۱۹۸۱)، در نهایت تصمیم به خروج از توافق بگیرد. در حالی که این مسأله موجب اختلاف میان آمریکا و سایر دولت‌های ۵+۱ خواهد شد، اما بعید به نظر می‌رسد تهدیدی جدی بر اتحاد دیرینه واشنگتن با کشورهای اروپایی باشد و به نظر می‌آید تلویحات امنیتی چنین اقدامی برای دولت ترامپ قابل مدیریت است.

در پایان این که، شکست برجام در نتیجه رویارویی طرف‌های امضاءکننده (یا وابستگان به آن‌ها) در مناطق تحت درگیری در خاورمیانه را می‌توان انتظار داشت. تنش‌ها بر سر دخالت نظامی مغرضانه یا غیرتعمدی مثلاً در سوریه و عراق، جایی که نیروهای غربی، روسی و ایران یا وابسته به ایران حضور دارند، ممکن است به سرعت تشدید شده و با وخیم‌تر کردن روابط در نهایت به فروپاشی توافق بیانجامد.

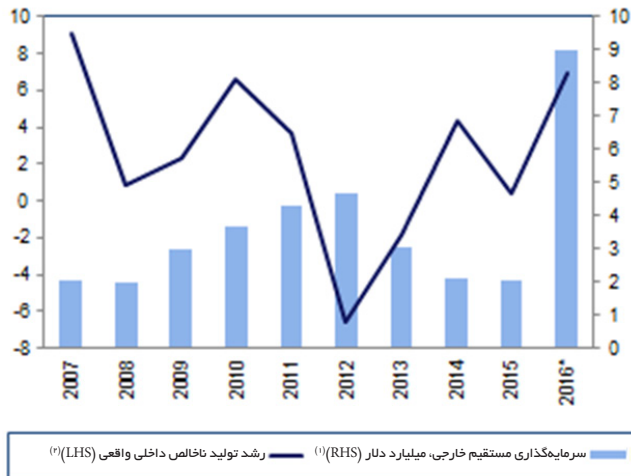
ضربه شدید به اقتصاد ایران در صورت شکست توافق هسته‌ای

صرف‌نظر از این‌که چگونه برجام از هم می‌پاشد، پیامدهای آن بر اقتصاد ایران شدید خواهد بود. بهترین سناریویی که تهران اولویت را به آن می‌دهد این است که سه کشور اروپایی آشکارا آمریکا را در فروپاشی توافق مقصر اعلام کنند. به این ترتیب می‌توان تداوم سطحی از مشارکت سیاسی و اقتصادی میان ایران و اروپا را متصور شد. البته مقامات ایرانی، به ویژه احزاب موسوم به تندرو بیشتر مایلند با لفاظی‌های پرخاش‌گرانه و توسعه فعالیت‌های نظامی به چنین اقدامی واکنش نشان دهند. این توسعه نظامی احتمالاً به شکل تشدید دخالت در درگیری‌های منطقه‌ای و روندی از توسعه بیشتر در زمینه موشک بالستیک خواهد بود. ریسک دیگری هم وجود دارد که برنامه هسته‌ای از سر گرفته شود: در واقع مطالعه‌ای توسط مرکز مطالعات بین‌المللی و امنیت مرینند در اواخر جولای ۲۰۱۷ نشان می‌دهد اکثریت ۵۵ درصدی مردم ایران از این اقدام در رابطه با نقض برجام از سوی آمریکا، حمایت می‌کنند.

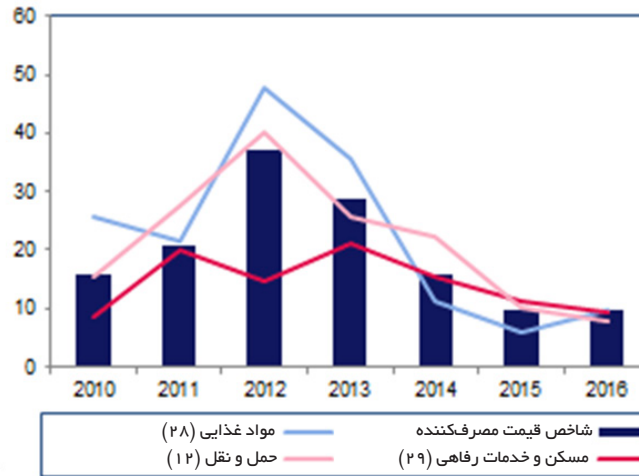

پیشرفت‌های شکل گرفته در دوران ریاست جمهوری روحانی در سایه ریسک معکوس ایران- تولید ناخالص داخلی واقعی، در صد تغییر سالانه و سرمایه‌گذاری مستقیم خارجی، میلیارد دلار

نکته: سال ۲۰۱۶ برابر با پیش‌بینی سرمایه‌گذاری مستقیم خارجی برای سال مالی ۲۰۱۷-۲۰۱۶ (مستتر شده در فوریه سال ۲۰۱۷) و برآورد رشد تولید ناخالص داخلی واقعی توسط بی‌زنس مانی‌تور می‌باشد.
منبع: بی‌زنس مانی‌تور، صندوق بین‌المللی پول، بانک مرکزی ایران

پیشرفت‌های شکل گرفته در دوران ریاست جمهوری روحانی در سایه ریسک معکوس ایران- تورم شاخص قیمت مصرف‌کننده و مؤلفه‌ها، در صد تغییر سالانه در پایان دوره

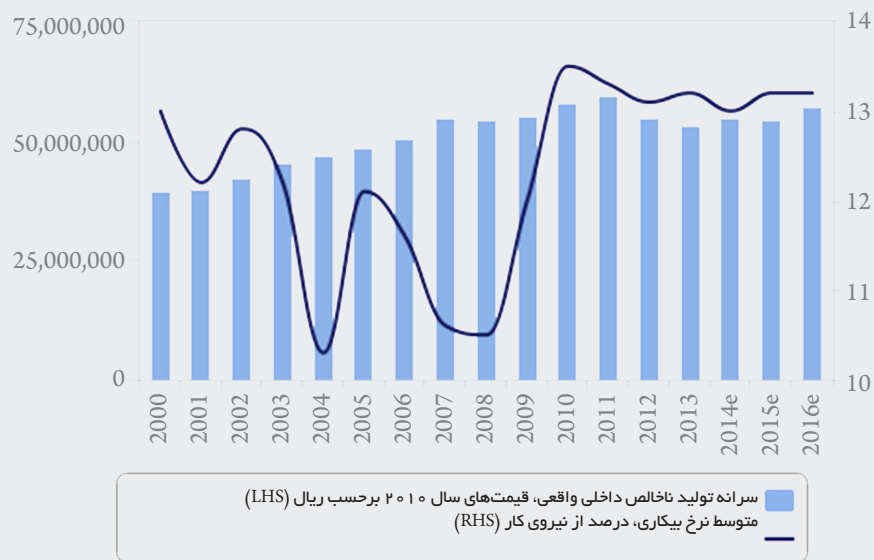

نکته: ارقام داخلی پراکنش وزن‌دهی‌های سید شاخص قیمت مصرف‌کننده را نشان می‌دهند.
منبع: بی‌زنس مانی‌تور، صندوق بین‌المللی پول، بانک مرکزی ایران

تنش‌ها میان ایران و اروپا (به دلیل آن که این کشورها در نهایت اتحاد خود با آمریکا را بر مشارکت با تهران ترجیح می‌دهند)، در نهایت تشدید خواهد شد و این مسأله مانع از گسترش و تداوم همکاری کشورهای اروپایی با ایران می‌شود. در عین حال، اگر سه کشور اروپایی ایران را در فروپاشی برجام مقصر بدانند، احتمالاً اکثر کانال‌های مشارکت فوراً بسته شده و تحریم‌های اتحادیه اروپا بار دیگر علیه ایران اعمال خواهند شد. به هر روی، شکست در توافق هسته‌ای با افزایش عدم قطعیت پیرامون توانایی ایران برای مشارکت‌های آتی با جامعه بین‌الملل، ضربه شدیدی بر انتظارات سرمایه‌گذاران خارجی به‌ویژه غربی‌ها، درباره این کشور وارد می‌آورد.

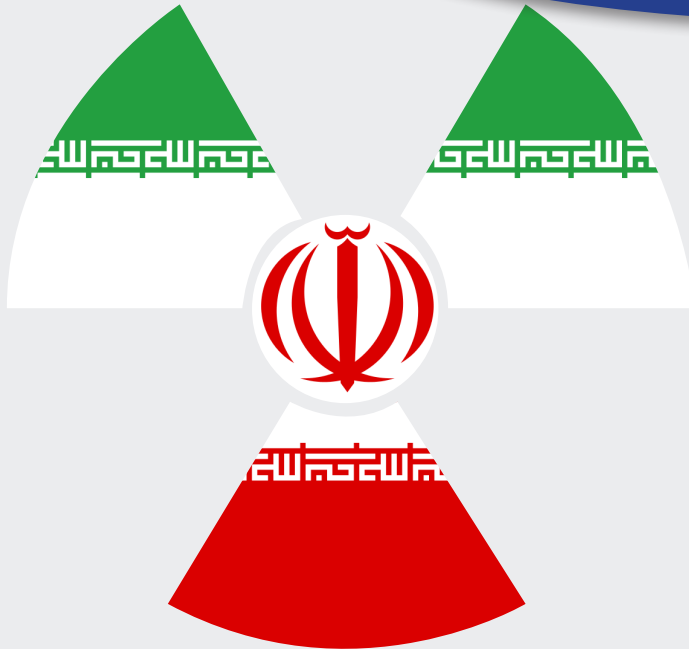
احتمالاً سرمایه‌گذاری کشورهای روسیه و چین در ایران، صرف‌نظر از فروپاشی برجام (و صرف‌نظر از این‌که کدام طرف در این مسأله مقصر شناخته شوند)، ادامه خواهد یافت. مسکو و پکن هر دو در ماه‌های اخیر شاهد تنش‌هایی با ایالات متحده آمریکا بوده‌اند و به موازی کردن سیاست‌های خود با واشنگتن در قبال ایران نیازی احساس نخواهند کرد. از این گذشته، دو کشور منافع اقتصادی قابل ملاحظه‌ای در ایران به‌ویژه در زمینه هیدروکربن‌ها دارند. همچنین چین ایران را بخشی لاینفک از طرح کمربند و جاده^(۱) خود برمی‌شمارد.

عدم تحقق وعده‌های ایجاد شغل و بهبود استانداردهای زندگی ایران - نرخ بیکاری و سرانه تولید ناخالص داخلی واقعی

برآورد: e

منبع: منابع ملی، بیزینس مانیاتور

این مسأله در کنار قابلیت‌های نسبتاً قوی برنامه‌ریزی اقتصادی دولت کنونی ایران، احتمالاً مانع از وخامت اوضاع اقتصادی در مقیاسی خواهد شد که در دوران دولت محمود احمدی‌نژاد بین سال‌های ۲۰۰۵ تا ۲۰۱۳ مشاهده شد، چرا که در آن زمان پایبندی به رعایت تحریم‌های بین‌المللی میان کشورهای دیگر به وسیع‌ترین شکل ممکن بود. با این وجود، سرمایه‌گذاری روسی و چینی برای جبران فقدان سایر منابع تأمین مالی خارجی کافی نخواهد بود.

بر همین اساس، انتظار می‌رود هرگونه فروپاشی برجام (که علاوه بر

ممانعت از سرمایه‌گذاری، ممکن است بار دیگر به مسدود شدن دارایی‌های خارجی ایران بیانجامد) تأثیری منفی بر موقعیت مالی کشور داشته و مانع از بهبود کسری بودجه شود، ضمن آن که از تحقق طرح‌های تهران برای تأمین مجدد سرمایه بانک‌های داخلی جلوگیری خواهد کرد. تورم و بی‌ثباتی نرخ ارز احتمالاً رو به افزایش خواهد گذاشت و این در حالی است که جریان‌های ورود تأمین مالی و تخصص فنی مورد نیاز برای تقویت ظرفیت بخش هیدروکربن ایران و توسعه صنایع غیرنفتی داخلی به شدت محدود خواهند شد. تحت چنین شرایطی، روحانی قادر به عمل به وعده‌های انتخاباتی خود در زمینه رونق رشد اقتصادی واقعی و کاهش نرخ بیکاری نخواهد بود.

بازی در دستان احزاب موسوم به تندرو

شکست در برجام، قریب به یقین موقعیت سران موسوم به تندرو را تقویت خواهد کرد که این مسأله به ضرر احزاب میانه‌رو و اصلاح‌طلب کشور است. در بحبوحه افزایش سطح تهدیدهای واقعی، ارتش کشور به پشتوانه بخش عمده‌ای از احزاب کشور، نقش خود را هم در داخل و هم در مناطق تحت درگیری در منطقه، توسعه خواهد داد. عدم موفقیت روحانی در بهبود شرایط اقتصادی ۲۰۲۰ انتخابات ریاست جمهوری در سال ۲۰۲۱ شود و این مسأله به برنده شدن احزاب محافظه‌کار منجر می‌شود. این روندهای پویا ممکن است آتش تنش با آمریکا، رژیم صهیونیستی و عربستان سعودی را شعله‌ور سازد. ریسک‌های افزایش درگیری‌های مغرضانه یا غیرتعمدی نیروهای ایرانی یا وابسته به ایران با نیروهای آمریکایی و سعودی در نواحی درگیر جنگ در منطقه مانند عراق و سوریه، افزایش خواهد یافت. این درگیری‌ها علاوه بر پیچیده‌تر کردن مسیر حل این مناقشات، احتمال وقوع درگیری مستقیم نظامی میان ایران و یک یا چند گروه متخاصم کلیدی را افزایش خواهد داد. گمانه‌زنی درباره حملات هوایی قریب‌الوقوع رژیم صهیونیستی به تأسیسات هسته‌ای ایران، پدیده‌ای است که بار دیگر باز خواهد گشت. در حالی که انتظار می‌رود مقامات در ایران و ایالات متحده آمریکا، رژیم صهیونیستی و عربستان سعودی برای ممانعت از هرگونه برخورد مستقیم نظامی سخت تلاش خواهند کرد، اما نمی‌توان احتمال وقوع آن در دوره پیش‌بینی تا سال ۲۰۲۶ را کاملاً منتفی دانست.

مسئولیت صحت و سقم این گزارش بر عهده گروه تحقیقات بین‌المللی
بیزرپورت نیست و تصمیم‌گیری مبتنی بر این داده‌ها مسئولیتی را برای
گروه تحقیقات بین‌المللی بیزرپورت ایجاد نمی‌کند.
همچنین سیاست‌های اتخاذ شده و مفروضات در نظر گرفته شده و پیش‌بینی‌های
انجام شده لزوماً مورد تأیید گروه تحقیقات بین‌المللی بیزرپورت نیست.